

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.20>
УДК 343.98 (477)

Катерина Шаповал

докторка філософії в галузі права, докторантка відділу аспірантури (ад'юнктури)
і докторантури Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1826-5261>
e-mail: katishapoval@ukr.net

Особливості організації досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім наси́льством за участі дітей

Катерина Шаповал

Кожна людина незалежно від віку р статі має право на захист. Спеціального підходу до виявлення ризиків небезпеки та спричинення шкоди потребують діти. Особливо коли така небезпека створюється в умовах родини. Тому актуальними є дослідження, спрямовані на виявлення проблем та удосконалення алгоритмів їх подолання під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, учасниками або свідками яких є діти. Мета статті — визначити організаційні й тактичні особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством за участі дітей. Методологічну основу становлять формально-юридичний, системний, порівняльно-правовий методи, а також аналіз слідчої практики. У результаті виокремлено типові проблеми ідентифікації дітей як потерпілих, організації слідчих (розшукових) дій та застосування спеціальних знань, запропоновано алгоритм дій слідчого. Дійшли висновку про необхідність комплексного, міжвідомчого та орієнтованого на захист дитини підходу з метою мінімізації вторинної віктимізації дітей та підвищення ефективності досудового розслідування.

Ключові слова: досудове розслідування; кримінальне провадження; домашнє насильство; взаємодія; спеціальні знання; кримінальне правопорушення; діти; слідчі (розшукові) дії.

Постановка наукової проблеми. Кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, учасниками або свідками яких є діти, є однією з найбільш латентних та соціально небезпечних форм протиправної поведінки. Незважаючи на розширення нормативно-правової бази, постійне внесення змін та оновлення норм, а саме запровадження системи термінових та обмежувальних приписів, створення мобільних бригад соціально-психологічної допомоги та шелтерів, посилення міжвідомчої взаємодії, рівень виявлення й ефективності досудового розслідування таких кримінальних правопорушень залишається недостатнім. Проблемним є те, що значна кількість випадків домашнього насильства не реєструється, а діти, які стають очевидцями або потерпілими під час розслідування, зазвичай не можуть надавати повну та достовірну інформацію у зв'язку з психологічною травматизацією, віковими особливостями та/або страхом перед кривдником.

Під час аналізу слідчої практики виявилось можливим встановити, що насамперед виникають труднощі у кваліфікації діянь та обранні статусу дітям у кримінальному провадженні. Наступною перешкодою є складність отримання доказів у провадженнях, де учасниками є малолітні або неповнолітні. Це пояснюється можливим порушенням тактики проведення слідчих (розшукових) дій та нехтуванням психологічною безпекою під час їх проведення. Трапляються випадки неналежної координації або взагалі її відсутності між дізнавачем, слідчим, психологами, службами у справах дітей та фахівцями інших закладів

ФІНАНСУВАННЯ

Це дослідження не отримувало жодних спеціальних грантів від фінансуючих організацій у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Фінансуюча сторона не брала участі в розробці дизайну дослідження, зборі та аналізі даних, прийнятті рішення про публікацію або підготовці рукопису.

УЧАСНИКИ

Автор брав участь виключно в інтелектуальній дискусії, що лежить в основі цієї статті, дослідженні прецедентного права, написанні та редагуванні, і несе відповідальність за зміст та інтерпретацію.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє, що у нього немає конфлікту інтересів.

Kateryna Shapoval

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE PRE-JUDICIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES RELATED TO DOMESTIC VIOLENCE INVOLVING CHILDREN

Every person, regardless of age and gender, has the right to protection. Children require a special approach to identifying risks of danger and causing harm. Especially when such a danger is created in a family environment. Therefore, research aimed at identifying problems and improving algorithms for overcoming them during the investigation of criminal offenses related to domestic violence witnessed or suffered by children are relevant.

The purpose of the article is to determine the organizational and tactical features of the investigation of criminal offenses related to domestic violence involving children.

The methodological basis is formal-legal, systematic, comparative-legal methods, as well as the analysis of investigative practice.

As a result, typical problems of identification of children as victims, organization of investigative (search) actions and use of special knowledge are highlighted, algorithm of actions of the investigator is proposed.

A conclusion was made about the need for a complex, interdepartmental and child protection-oriented approach in order to minimize the secondary victimization of children and increase the effectiveness of pre-trial investigation.

Key words: pretrial investigation, criminal proceedings, domestic violence, interaction, special knowledge, criminal offense, children, investigative (search) actions.

Kateryna Shapoval

MERKMALE DER ORGANISATION ZUR VORGERICHTLICHEN UNTERSUCHUNG VON STRAFTATEN IM ZUSAMMENHANG MIT HÄUSLICHER GEWALT GEGEN KINDER

Jeder Mensch, unabhängig von Alter und Geschlecht, hat das Recht auf Schutz.

Kinder benötigen einen besonderen Ansatz, um Gefahren und Schäden zu erkennen. Vor allem, wenn eine solche Gefahr im familiären Umfeld entsteht. Daher sind Untersuchungen zur Identifizierung von Problemen und

(освітніх, медичних тощо), це знижує якість збирання відомостей, що можуть мати статус доказів, та підвищує ризики повторної віктимізації дитини. Недостатня кількість спеціалізованих кімнат для проведення опитування, рівень безпекової ситуації та ймовірність постійної емоційної напруги, брак підготовлених кадрів та формальний підхід до оцінювання ризиків також можуть ускладнювати процес досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, учасниками якого є діти.

Отже, ураховуючи зазначене вище, потребують наукових досліджень, обґрунтування та висунення пропозицій питання щодо удосконалення комплексу організаційних і тактичних підходів, спрямованих на мінімізацію вторинної віктимізації дітей та підвищення ефективності досудового розслідування й подальшого судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із домашнім насильством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Домашнє насильство є доволі давнім негативним явищем, але нормативного визначення воно набуло лише у зв'язку з прийняттям у 2017 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»¹ та криміналізацією такого явища шляхом доповнення Кримінального Кодексу України у тому ж році². Питання, пов'язані з домашнім насильством, доволі поширені й мають комплексну природу, а отже їх дослідження охоплюють різні науки, поміж яких криміналістика, кримінальне право, психологія, адміністративне право, судово експертологія тощо. Науковцями, які зробили значний внесок у з'ясування питань, пов'язаних із розслідування домашнього насильства, є: В. Гонтаренко³, В. Гусева⁴, Т. Іщенко⁵, О. Ломакіна⁶, О. Мотлях⁷, О. Одерій⁸, О. Удовиченко⁹, І. Хомишин¹⁰, К. Шаповал¹¹ та ін. Не зважаючи на наявність ґрунтовних досліджень, у практичній діяльності існують прогалини та перешкоди у здійсненні розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Мета статті — дослідити проблемні аспекти, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, учасниками якого є діти, та запропонувати алгоритм дій працівників органів досудового розслідування в зазначених ситуаціях.

¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

³ Гонтаренко В. П. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством : дис. ... д-ра філос. в галузі права. Харків, 2024. 251 с.

⁴ Степанюк Р. Л., Гусева В. О., Кікінчук В. В. Проблеми формування та реалізації методики розслідування вбивств, пов'язаних із домашнім насильством. *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 157–168. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.14>.

⁵ Іщенко Т. В. Розслідування домашнього насильства : дис. ... д-ра філос. в галузі права. Київ, 2021. 324 с.

⁶ Ломакіна О. В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020. № 1. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.18>.

⁷ Мотлях О. І., Іщенко Т. В. Специфіка призначення судово-психіатричних експертиз у розслідуванні домашнього насильства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020 № 2. С. 212–215.

⁸ Одерій О. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї : науково-практичні рекомендації. Донецьк, 2011. 132 с.

⁹ Удовиченко О. В. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників : дис. ... докт. філософії в галузі права. Кропивницький, 2023. 221 с.

¹⁰ Хомишин І. Національне законодавство та міжнародні зобов'язання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2023. Т. 10. № 4 (40). С. 162–169. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2023.40.162>.

¹¹ Шаповал К. А. Методика розслідування вбивств, учинених у зв'язку з домашнім насильством : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусева. Харків, 2025. 268 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/97b91612-50e6-46cf-8ebd-dd5ec8001eb4/content>.

Викладення основного матеріалу дослідження. Головною ознакою домашнього насильства є його вчинення в межах сімейно-побутового середовища, що зумовлює високу ймовірність перебування дітей поруч із кривдником та жертвою. Саме тому алгоритм дій поліцейських, які прибули на виклик за фактом учинення домашнього насильства, має містити не лише фіксування кримінального правопорушення, а й забезпечення безпеки та психологічної стабільності дитини.

Водночас слід підкреслити, що чинне законодавство не містить спеціальних норм щодо фіксування факту виявлення кримінального правопорушення, коли свідком або потерпілим є дитина. Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК України), а саме ст. 59, 227, передбачено лише обов'язкову участь у процесуальних діях поряд із неповнолітнім його законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря. Тому, у разі прибуття слідчо-оперативної групи на місце події, пов'язаного зі здійсненням домашнього насильства і з'ясування факту перебування там дитини, на нашу думку, слід забезпечити такі заходи:

- негайно поінформувати за номером «102» про наявність малолітніх або неповнолітніх осіб на місці події¹²;
- викликати бригаду екстреної медичної допомоги з метою надання дитині допомоги відповідно до її стану та повідомити про подію заклад охорони здоров'я;
- з метою оперативного надання психологічної підтримки звернутися до центрів соціальних служб, центрів соціально-психологічної допомоги, притулку для постраждалих (шелтерів) або залучити мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (зокрема, шляхом виклику психолога);
- у разі потреби забезпечити направлення дитини до закладу, що надає послуги притулку. Окрім того, відповідну службу у справах дітей необхідно повідомити телефоном або електронною поштою протягом 24 годин у випадках, коли постраждалою особою або правопорушником є дитина¹³.

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», у випадку з'ясування факту вчинення домашнього насильства обов'язковим є інформування служби у справах дітей і центрів соціальних служб. Якщо ж у разі домашнього насильства дитина фактично залишається без законного представника (наприклад, коли один із батьків загинув, а інший підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення або не може виконувати свої батьківські обов'язки), до кримінального провадження залучаються органи опіки й піклування. Саме вони ухвалюють рішення щодо подальшого влаштування дитини. За відсутності родичів, здатних забезпечити догляд, дитина може бути тимчасово розміщена в центрі соціально-психологічної реабілітації, медичній установі або іншому спеціалізованому закладі. Такий комплекс дій спрямований на гарантування фізичної безпеки, психологічної підтримки та реалізації прав дитини. Під час винесення обвинувачення в суді чинні положення ст. 378 КПК України про те, що, за наявності в обвинуваченого неповнолітніх дітей, які залишилися без нагляду та які потребують матеріальної допомоги і залишилися без нагляду, суд зобов'язаний одночасно з ухваленням вироку окремою ухвалою поставити запитання перед службою у справах дітей або відповідним органом

zur Verbesserung von Algorithmen zu deren Überwindung bei der Untersuchung von Straftaten im Zusammenhang mit häuslicher Gewalt, die Kinder beobachtet oder erlitten haben, relevant.

Der Zweck des Artikels besteht darin, die organisatorischen und taktischen Merkmale der Untersuchung von Straftaten im Zusammenhang mit häuslicher Gewalt unter Beteiligung von Kindern festzulegen.

Die methodische Grundlage bilden formalrechtliche, systematische, rechtsvergleichende Methoden sowie die Analyse der Ermittlungspraxis.

Als Ergebnis werden typische Probleme der Identifizierung von Kindern als Opfer, der Organisation von Ermittlungs-(Durchsuchungs-) Aktionen und der Nutzung von Spezialwissen hervorgehoben und ein Handlungsalgorithmus des Ermittlers vorgeschlagen.

Es wurde die Schlussfolgerung gezogen, dass ein komplexer, abteilungsübergreifender und auf den Schutz des Kindes ausgerichteter Ansatz erforderlich ist, um die sekundäre Viktimisierung von Kindern zu minimieren und die Wirksamkeit vorgerichtlicher Ermittlungen zu erhöhen.

Schlüsselwörter: Ermittlungsverfahren, Strafverfahren, häusliche Gewalt, Interaktion, Spezialwissen, Straftat, Kinder, Ermittlungs-(Durchsuchungs-)Aktionen.

Kateryna Shapoval

CARACTÉRISTIQUES DE L'ORGANISATION DE L'ENQUÊTE PRÉLIMINAIRE SUR LES INFRACTIONS PÉNALES LIÉES À LA VIOLENCE DOMESTIQUE IMPLIQUANT DES ENFANTS

Toute personne, sans distinction d'âge ni de sexe, a droit à la protection. Les enfants nécessitent une approche particulière pour identifier les risques de danger et de préjudice, notamment lorsque ce danger se manifeste au sein du milieu familial. Par conséquent, les recherches visant à identifier les problèmes et à améliorer les méthodes pour les résoudre lors des enquêtes sur les infractions pénales liées aux violences domestiques impliquant des enfants (acteurs ou témoins) sont pertinentes. Cet article a pour objectif de déterminer les caractéristiques organisationnelles et tactiques des enquêtes sur les infractions pénales liées aux violences domestiques impliquant des enfants. La méthodologie repose sur des approches formelles et juridiques, systémiques et comparatives, ainsi que sur une analyse des pratiques d'enquête. Il en résulte l'identification des

¹² Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : затв. наказ. МВС України від 08 лютого 2019 року №100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>.

¹³ Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : затв. пост. Кабміну України від 22.08.2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>; Шаповал К. А. Зазнач. твір. С. 78—79. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/97b91612-50e6-46cf-8ebd-dd5ec8001eb4/content>.

difficultés typiques liées à l'identification des enfants victimes, à l'organisation des actions d'enquête (recherche) et à l'application des connaissances spécifiques, et la proposition d'un algorithme d'action pour l'enquêteur. Nous concluons qu'une approche globale, interinstitutionnelle et axée sur la protection de l'enfance est nécessaire pour minimiser la victimisation secondaire des enfants et accroître l'efficacité des enquêtes préliminaires.

Mots clés : enquête préliminaire; procédures pénales ; interaction ; connaissances spéciales ; infraction pénale ; enfants ; actes d'enquête (de recherche).

Kateryna Shapoval

**CECHY ORGANIZACJI
PRZESĄDOWEGO
DOCHODZENIA W SPRAWIE
PRZESTĘPSTW KARNYCH
ZWIĄZANYCH Z PRZEMOCĄ W
DOMU Z UDZIAŁEM DZIECI**

Każdy człowiek bez względu na wiek i płeć ma prawo do ochrony. Dzieci wymagają szczególnego podejścia do rozpoznawania zagrożeń i wyrządzania krzywdy. Zwłaszcza, gdy takie niebezpieczeństwo powstaje w środowisku rodzinnym. Dlatego też istotne są badania mające na celu identyfikację problemów i udoskonalenie algorytmów ich przezwycięzania podczas dochodzeń w sprawie przestępstw związanych z przemocą domową, której doświadczają lub doświadczają dzieci.

Celem artykułu jest określenie cech organizacyjnych i taktycznych prowadzenia dochodzeń w sprawie przestępstw związanych z przemocą w rodzinie z udziałem dzieci.

Podstawą metodologiczną są metody formalno-prawne, systematyczne, porównawcze i prawne oraz analiza praktyki śledczej.

W rezultacie uwypuklone zostały typowe problemy identyfikacji dzieci jako ofiar, organizacji czynności dochodzeniowych (poszukiwawczych) i wykorzystania wiedzy specjalistycznej, zaproponowano algorytm działania badacza.

Stwierdzono, że potrzebne są kompleksowe, międzyresortowe i zorientowane na ochronę dziecka podejście, aby zminimalizować wtórną wiktymizację dzieci i zwiększyć skuteczność dochodzenia przygotowawczego.

Słowa kluczowe: śledztwo przygotowawcze, postępowanie karne, przemoc w rodzinie, interakcja, wiedza specjalistyczna, przestępstwo, dzieci, czynności dochodzeniowe (poszukiwawcze).

опіки та піклування про необхідність улаштування цих неповнолітніх або встановлення над ними опіки чи піклування¹⁴.

Окрім кримінально-правових заходів, у певних випадках можуть застосовуватися й адміністративні механізми реагування. Так, за ст. 173-2 КУпАП¹⁵, працівники поліції мають право скласти адміністративний протокол за фактом учинення психологічного або фізичного насильства щодо дитини. Проте важливо наголосити, що застосування подвійної відповідальності за ті самі дії — спочатку як адміністративного правопорушення, а згодом як кримінального — суперечить Конституції України та практиці Європейського суду з прав людини, а саме порушує принцип «non bis in idem»¹⁶.

Діяльність органів досудового розслідування та соціальних служб у разі, коли потерпілою або свідком є дитина, має бути комплексною. Пропонуємо першочергові заходи:

- проведення первинного опитування дитини у присутності психолога або соціального працівника з метою мінімізації вторинної травматизації;
- організацію медичної та/або психологічної допомоги в разі виникнення такої потреби;
- звернення соціальних служб до суду щодо обмеження контактів кривдника з дитиною або позбавлення його батьківських прав у разі ймовірного ризику повторного насильства.

Важливим є уточнення, обов'язкове до дотримання, що працівники закладів охорони здоров'я, яким стало відомо про дитину, щодо якої вчинено домашнє насильство, повинні забезпечити нерозголошення персональної інформації про дитину та її сім'ю іншим особам (за винятком фахівців, уповноважених збирати інформації про ситуацію, у якій опинилась дитина, та надання їй допомоги)¹⁷.

Особливою уваги потребує констатація факту присутності дітей під час учинення різного виду домашнього насильства. Це пояснюється та передбачено наявністю відповідних законодавчих норм. Зокрема, відповідно до чинного законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству постраждалою дитиною визнається особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства в будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)¹⁸. Отже, у разі встановлення фактів систематичного знущання слідчий або дізнавач зобов'язаний зареєструвати окреме провадження, у межах якого діти-свідки набувають процесуального статусу потерпілих.

Результати аналізу матеріалів кримінальних проваджень свідчать, що такі факти здебільшого не набувають статусу окремих проваджень. Хоча в ситуаціях, коли домашнє насильство здійснювалось між подружжям або співмешканцями, типовим є присутність дитини на місці події. Це вказує на системну проблему неналежної ідентифікації дітей як постраждалих від домашнього насильства та свідчить про необхідність удосконалення алгоритмів реагування під час проведення досудового розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень¹⁹.

¹⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

¹⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

¹⁶ Шаповал К. А. Знач. твір. С. 80. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/97b91612-50e6-46cf-8ebd-dd5ec8001eb4/content>.

¹⁷ Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги : наказ МОЗ України від 01.02.2019 р. № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0262-19#Text>.

¹⁸ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#top>.

¹⁹ Шаповал К. А. Знач. твір. С. 81. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/97b91612-50e6-46cf-8ebd-dd5ec8001eb4/content>

Наступним питанням, яке потребує дослідження та аргументування, є особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема, допиту. Так, у провадженнях за участі дітей необхідно забезпечувати проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням найменшої травматизації неповнолітнього шляхом застосування такого алгоритму:

- передусім уживати заходів щодо проведення слідчих (розшукових) дій без участі неповнолітнього, якщо це не перешкодить установленню обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні;
- у разі неможливості вжиття таких заходів проводити якомога менше слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітнього у випадках, у край необхідних для досягнення мети кримінального провадження;
- застосовувати відеофіксування під час проведення слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітнього за його згодою;
- користуватися можливістю здійснити дистанційне досудове розслідування²⁰.

Допит дитини потребує комплексної, ретельної підготовки слідчого з урахування вікових та психологічних особливостей допитуваного. На підготовчому етапі до проведення допиту дізнавач або слідчий повинні докладно ознайомитись із матеріалами кримінального провадження. Наступною є необхідність вивчення індивідуальних особливостей дитини, зокрема з'ясування віку, рівня розвитку, стану здоров'я, психологічного стану, особливостей мовлення, наявності травм, ступеня стресу, ставленн до жертви, кривдника тощо. За можливості доцільно залучити до проведення допиту психолога, соціального працівника, педагога, а сам допит рекомендовано проводити в спеціально обладнаних приміщеннях «Зелена кімната» або із застосуванням моделі «Барнахус». Також важливим є під час спілкування з неповнолітнім акцентувати увагу не лише на сприйнятті словесної інформації, а й спостерігати за очима, тембром голосу, інтонацією, мімікою та жестами. Розуміння невербальної інформації може впливати на вибір алгоритму розслідування та сприяти підвищенню його ефективності²¹.

Наступним важливим аспектом, на який слід звертати увагу під час розслідування, є можливості застосування спеціальних знань. Так, ми підтримуємо позицію В. Гусевої та А. Сальнікової, що під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, апробоване застосування спеціальних знань у процесуальних формах²². Так, призначення судових експертів у досліджуваних кримінальних правопорушеннях має для дитини не лише доказове, але й превентивне та захисне значення. Це пояснюється спрямуванням останніх на мінімізацію повторної травматизації дитини, яка може відбуватися шляхом актуалізації та візуалізації в пам'яті подій, що мають насильницький характер, та забезпечення дотримання принципу захисту інтересів дитини. Під час призначення експертів у провадженнях за фактом домашнього насильства за участі дітей слідчий повинен враховувати:

- вік дитини, рівень її психоемоційного розвитку та ступінь психологічної вразливості;
- особливості формулювання питань, які може адекватно сприймати під час дослідження дитина за її віком;
- обмеження щодо багаторазового залучення дитини до процесуальних дій, зокрема повторних експертних досліджень;
- застосування дружніх до дитини процедур відповідно до міжнародних стандартів.

Щодо вікових обмежень, слід навести результати дослідження О. Пушкіна, у яких зазначається, що орієнтовним є вік після 5 років, з якого можуть бути вирішені питання під час судово-психологічної експертизи. До цього віку, наголошує автор, зазначеною експертизою може бути з'ясована лише відповідність рівня розвитку певних психологічних функцій відповідно до вікових норм²³.

Особливої уваги потребує зазначення норм стандарту 52 «Пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність», у якому визначається, що в кримінальних провадженнях під час призначення експертних досліджень необхідно надсилати на дослідження для проведення судових психологічних експертиз насамперед матеріали кримінального провадження та відеозаписи слідчих (розшукових) дій за участі дитини. Лише у разі неможливості проведення експертиз за наявними матеріалами, слід направляти дитину. Також треба забезпечувати участь спеціаліста під час допиту неповнолітньої особи з метою подальшої можливос-

²⁰ Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : наказ від 01.06.2023 р. № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>.

²¹ Кашпур А. С., Сокиран Ф. М. Допит неповнолітнього: криміналістична та психологічна характеристика. *Юридична психологія*. 2021. № 2 (29). С. 64. DOI: <https://doi.org/10.33270/03212902.61>.

²² Гусева В. О., Сальнікова А. О. Криміналістичні експертизи у доказуванні домашнього насильства. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 232. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.16>.

²³ Пушкін О. А. Вікові обмеження щодо малолітніх осіб, стосовно яких призначається судово-психологічна експертиза. Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (Харків, 30.03.2017). Харків, 2017. С. 197 – 198.

ті проведення судово-психологічної експертизи за матеріалами відеозаписів слідчих (розшукових) дій²⁴.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством за участі дітей, актуальним є призначення комплексних або комісійних експертиз, що дає змогу уникнути повторної травматизації дитини.

Отже, призначення експертиз під час розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень має здійснюватися з урахуванням принципу інтересів дитини, мінімізації вторинної віктимізації та комплексного застосування спеціальних знань. Ефективне поєднання судово-психологічних, судово-медичних і комплексних експертиз сприяє повному, об'єктивному та неупередженому дослідженню обставин кримінального провадження.

Висновки. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із учиненням домашнього насильства за участі або присутності дітей, має свої організаційні та тактичні особливості, зумовлені високим рівнем віктимізації неповнолітніх або малолітніх та їхньою психоемоційною вразливістю. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що попри наявність відповідної нормативно-правової бази, на практиці наявні значні труднощі в належній ідентифікації дитини як потерпілої або свідка, а також у забезпеченні її прав під час досудового розслідування.

Недостатня міжвідомча координація, формальний підхід до оцінювання ризиків, відсутність спеціально адаптованих приміщень та брак підготовлених фахівців ускладнюють як процес здійснення розслідування, так і забезпечення прав дітей та їхньої психологічної безпеки. На окрему увагу заслуговує проблема необ'єктивного обліку фактів присутності дітей під час учинення домашнього насильства, що призводить до недооцінювання масштабів негативного впливу на дитину та перешкоджає її ефективному правову захисту.

Отже, з метою підвищення ефективності досудового розслідування зазначених кримінальних правопорушень необхідно:

- забезпечити належне фіксування фактів присутності дитини під час здійснення домашнього насильства;
- удосконалити алгоритм взаємодії між правоохоронними органами та соціальними службами;
- розширити кількість спеціалізованих установ або приміщень для роботи з дітьми під час досудового розслідування;
- запровадити системну підготовку слідчих, дізнавачів за участі фахівців з питань урахування вікової психології під час здійснення розслідування;
- посилити контроль за дотриманням міжнародних стандартів щодо захисту дітей.

Реалізація зазначених вище заходів сприятиме мінімізації вторинної віктимізації дітей, підвищенню якості досудового розслідування та формуванню ефективної моделі реагування на випадки домашнього насильства, учасниками або свідками якого є діти.

Перспективи подальших наукових досліджень, на нашу думку, слід проводити з подальшим поглибленим вивченням ефективності тактичних та організаційних прийомів проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, учасниками якого є діти. Зокрема, актуальним є проведення емпіричних досліджень щодо аналізу результатів практичної діяльності із зазначених питань.

References

- Hontarenko, V. P. (2024). *Dosudove rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh z domashnim nasylstvom* (Doctoral dissertation, specialty 081 Law). Kharkiv [in Ukrainian].
- Husieva, V. O., & Salnikova, A. O. (2025). Kryminalistychni ekspertyzy u dokazuvanni domashnoho nasylstva. *Visnyk Kryminolohichnoi Asotsiatsii Ukrainy*, 1(34), 225–235. <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.16> [in Ukrainian].
- Ishchenko, T. V. (2021). *Rozsliduvannia domashnoho nasylstva* (Doctoral dissertation). Kyiv [in Ukrainian].
- Kashpur, A. S., & Sokyran, F. M. (2021). Dopyt nepovnoolitnoho: kryminalistychna ta psykholohichna kharakterystyka. *Yurydychna psykholohiia*, 2(29), 61–69. <https://doi.org/10.33270/03212902.61> [in Ukrainian].
- Khomysheyn, I. (2023). Natsionalne zakonodavstvo ta mizhnarodni zoboviazannia u sferi zapobihannia ta protyddi domashnomu nasylstvu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*, 10(4), 162–169. <https://doi.org/10.23939/law2023.40.162> [in Ukrainian].
- Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (statti 1 - 212-24) : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 № 8073-X // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon vid 05.04.2001 № 2341-III // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].

²⁴ Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : наказ від 01.06.2023 р. № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>.

- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17> [in Ukrainian].
- Lomakina, O. V. (2020). Zarubizhnyi dosvid protydii domashnomu nasyilstvu ta nasyilstvu za oznakoiu stati. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia, 1. <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.18> [in Ukrainian].
- Motliakh, O. I., & Ishchenko, T. V. (2020). Spetsyfika pryznachennia sudovo-psykhiatrychnykh ekspertyz u rozsliduvanni domashnoho nasyilstva. *Porivnialno-analitychne pravo*, 2, 212–215 [in Ukrainian].
- Oderii, O. V. (2011). Rozsliduvannia zlochyniv, poviazanykh z nasyilstvom u simi: Naukovo-praktychni rekomendatsii. VPP Promin [in Ukrainian].
- Poriadok vedennia yedynoho obliku v orhanakh (pidrozdilakh) politsii zaiav i povidomlen pro kryminalni pravoporushennia ta inshi podii : zavt. Nakazom MVS Ukrainy vid 08 liutoho 2019 roku №100 // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text> [in Ukrainian].
- Poriadok vzaiemodii subiektiv, shcho zdiisniuiut zakhody u sferi zapobihannia ta protydii domashnomu nasyilstvu i nasyilstvu za oznakoiu stati : zatv. postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 serpnia 2018 r. №658 // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasyilstvu : Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 № 2229-VIII // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro zaprovadzhennia ta realizatsiiu pilotnoho proiektu shchodo implementatsii mizhnarodnykh standartiv pravosudivstva, druzhnoho do dytyny, u praktychnu diialnist : Nakaz vid 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187 // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia ta dokumentuvannia rezultativ medychnoho obstezhennia postrazhdal'nykh osib vid domashnoho nasyilstva abo osib, yaki ymovirno postrazhdaly vid domashnoho nasyilstva, ta nadannia yim medychnoi dopomohy : Nakaz vid 01.02.2019 № 278 // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0262-19#Text> [in Ukrainian].
- Pushkin, O. A. (2017). Vikovi обмеzhennia shchodo malolitnikh osib, stosovno yakykh pryznachaietsia sudovo-psykholohichna ekspertiza. In *Osobystist, suspilstvo, zakon: psykholohichni problemy ta shliakhy yikh rozviazannia* (pp. 197–198). Kharkiv National University of Internal Affairs [in Ukrainian].
- Shapoval, K. A. (2025). Metodyka rozsliduvannia vbyvstv, uchynenykh u zviazku z domashnim nasyilstvom: monohrafiia / za zah. red. d-ra yuryd. nauk, prof. V. O. Husievoi. Kharkiv: Fakt, 268 s. [in Ukrainian].
- Stepaniuk, R. L., Husieva, V. O., & Kikinchuk, V. V. (2023). Problemy formuvannia ta realizatsii metodyky rozsliduvannia vbyvstv, poviazanykh iz domashnim nasyilstvom. *Pravo i bezpeka*, 1(88), 157–168. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.14> [in Ukrainian].
- Udovychenko, O. V. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za nevykonannia обмеzhuvalnykh zakhodiv, обмеzhuvalnykh prypysiv abo neprokhodzhennia prohramy dlia kryvdnykiv (Doctoral dissertation, specialty 081 Law). Kropyvnytskyi [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії: 17.06.2025 / Рецензовано 16.09.2025 / Прийнято до друку 25.10.2025 / Доступно онлайн 30.01.2026

Приклад цитування:

Шаповал, К., (2025). Особливості організації досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством за участі дітей. *Архів кримінології та судових наук*. 2 (12). 179-185. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.20>.